

Pratarmė

Ši mokslinių straipsnių rinktinė – tai periodinis leidinys, skirtas kelti, tyrinėti ir suprasti aktualius muzikos komponavimo klausimus. 19-ojo *Muzikos komponavimo principų* tomo tema – orkestras šiuolaikiniuose kontekstuose. Juo taip pat norima pažymėti Eduardo Balsio 100-ąsias gimimo metines ir iš naujo apmąstyti šio talentingo lietuvių kompozitoriaus kūrybinį indėlį į Lietuvos kultūrinę raidą. Leidinyje savo idėjas pristatė muzikologai ir kompozitoriai iš Lietuvos, Ukrainos, Lenkijos, Vokietijos, Austrijos, Italijos, Graikijos, Jungtinės Karalystės, JAV.

Žurnalo straipsniai mokslinio komiteto atrenkami remiantis trimis pagrindiniais kriterijais: a) straipsniams taikomi aukščiausios kokybės standartai; b) autorių pasirinktos temos turi atitikti bendrą konkretaus tomo temą; c) atsižvelgiama į sąsają su konkrečia leidinio dedikacija. Kad straipsnis būtų publikuojamas, jis turi atitikti bent du kriterijus.

Leidinio straipsniai sugrupuoti į keturias potemes.

I potemė: teoriniai, technologiniai ir fenomenologiniai orkestro sampratos aspektai. Pakitę komponavimo praktikos kontekstai gerokai pakoregavo įprastą, XVIII–XIX a. nusistovėjusią orkestro sampratą. Rogeris Redgate'as aptaria kelis su minėta kaita susijusius aspektus: a) naujasias komponavimo technikas, b) koncepcijas ir c) notaciją. Be to, autoriui rūpi socialiniai ir kultūriniai orkestrinio dizaino veiksniai. Marių Baranauską nauji komponavimo kontekstai skatina sustruktūrinti šiuolaikinio orkestro dėmenis, įvardyti bazinį orkestro vienetą, o išsami teorinė plėtotė leidžia įžvelgti struktūrinius orkestro lygmenis ir pakoreguoti orkestro sampratą. Dina Lentsner konkretaus kūrinio (Ēriko Ešenaldo *Nordic Light*) analize demonstruoja multidisciplininę sistemą, kurioje tarp kelių dėmenų – choro, pasakotojo, publikos – funkcionuoja ir orkestras. Visi šie įvairialypiai komponentai kryptingai formuoja simfoninę multimediją.

II potemė: technologiniai šiuolaikinio orkestro sprendimai ir jų santykis su tradicija. Modernumo ir tradicijos santykis nėra vienareikšmis ir lengvai nusakomas. Iš dalies tai rodo ir straipsniai. Antai Marcello Messina šiuolaikinių orkestrinių sprendimų, susijusių su naujais skambesio šaltiniais bei objektais (karučiais, kasimo kaušais ir kt.), priešpriešą stereotipiniams orkestro melomanų lūkesčiams įvardija kaip koncertinių salių neįauką. Konstruktyviai įvertinti šio santykio aspektus autorius siekia analizuodamas Šiaurės Anglijos orkestrinės ir kamerinės muzikos praktiką. Manos Panayiotakis, nagrinėdamas Edgard'o Varèse'o kūrinius, atskleidžia minėto santykio dvilypumą. Tam tikra kompozitoriaus naudota orkestrinė technika turi sąsają su dabartinėje elektroninėje muzikoje taikomomis procedūromis, taigi tarsi pranašavo naujosios muzikos erą. Kita vertus, kaip pažymi Stephanas Lewandowskis, kompozitorius įtikinamus meninius sprendimus, aktuales dabarties orkestrinio komponavimo praktikai, gali atrasti neperžengdamas tradicinio simfoninio žanro ribų (turima omenyje Wilfriedo Krätzschmario Penktoji simfonija). O Mārtinas Vīlūmas pristato originalų mikrosonorinės heterofonijos principą, kurį iliustruoja savo kūriniu *Tvyjōraan* kameriniam orkestrui. Heterofoninės sintezės santykio su orkestrine tradicija kompozitorius, regis, neverbalizuoja.

III potemė: orkestro technikų ir kūrybos stiliaus integralumas. Orkestrinė technika neretai sutampa su kompozitoriaus stiliaus ypatumais ir virsta integraliu komponavimo produktu. Vadimo Rakochi nuomone, koncertiškumas, ypač ryškiai atsiskleidęs Gustavo Mahlerio *Nakties muzikoje*, tampa pagrindiniu kompozitoriaus orkestrinio stiliaus bruožu, determinuojančiu solistų orkestro fenomeną. Charris Efthimiou, išnagrinėjęs M. K. Čiurlionio simfoninės poemos *Miške* instrumentuotę (boso ir melodines linijas), atskleidžia įsidėmėtiną kompozitoriaus stiliaus ypatybę – spalvingumą, kuris pasiekiamas nuolat varijuojant tembrus, bet jų nekarotojant. Tai logiška, nes kompozitorius buvo ir genialus dailininkas. Anot Aleksandros Machuros, originalų požiūrį į koncerto žanro esmę pateikia Rafašas Augustynas savo kūriniu *Tam/Tu* smuikui solo, balsams ir instrumentams. Styginių sekciją pakeitus choru, eksponuojamas konfliktas tarp solo ir ansamblio, taip išryškinant tembrinį jų kontrastą.

IV potemė: Eduardo Balsio kūrybos kontekstai ir (re)interpretacijos. Ši potemė skirta įvairiems kompozitoriaus kūrybos aspektams. Gražina Daunoravičienė, pateikdama platų XX a. 7-ojo dešimtmečio Lietuvos kultūrinį kontekstą ir lietuvių kompozitorių pažinties su dodekafonine technika aplinkybes, E. Balsio kompozicinę techniką apibūdina kaip laisvą bazinių struktūrų plėtojimą atonalioje terpėje. Judita Žukienė išryškina E. Balsio Koncerto smuikui solo išskirtinumą „sunkiasvorių“ kompozitoriaus kūrinių kontekste ir apibendrina šį koncertą kaip kūrybinės evoliucijos rezultatą bei dar vieną kūrybinio posūkio neoklasicizmo link ženklą. Audronė Žiūraitytė apžvelgia ir kritiškai įvertina visus E. Balsio baleto *Eglė žalčių karalienė*

pastatymus, o tokią baletu interpretacijų įvairovę susieja su gyvenamojo laikotarpio ir personalijų ženklais. Rimantas Janeliauskas aptaria orkestrinius archetipus, kurių įtaka galima išvelgti jau pagoniškoje muzikoje (pvz., lietuviškose sutartinėse). Istorijos tėkmėje šie vadinamieji tembrinės faktūros archetipai įgaudavo skirtingus pavidalus ir transformavosi į giluminę šiuolaikinio orkestro posistemę. Jai perskaityti sukurta speciali metodika padeda ne tik įminti kompozitoriaus orkestrinės meistrystės kodą, bet ir nemaža dalimi atskleisti jo muzikos tautiškumo aspiracijas.

Leidinyje papildytas **Priedu**, kuriame savo patyrimu muzikuojant Londono improvizatorių orkestre (LIO) dalijasi Martinas Vishnickas. Autorius atskleidžia, koks reikšmingas yra orkestre dalyvaujančių personalijų vaidmuo (tiek improvizuojant, tiek „diriguojant“ improvizacijai), kad akimirksniu būtų sukurtas stilistiškai integralus muzikinis fenomenas.

Baigdami apžvalgą pažymėsime, kad leidinio straipsniai gali būti diferencijuojami pagal pakraipas – mokslinę teorinę ir praktinę. Ir nors absoliučių ribų nėra, vienus straipsnius sąlygiškai galima išskirti kaip vertingesnius moksliniu teoriniu požiūriu (autoriai: Roger Redgate, Marius Baranauskas, Dina Lentsner, Marcello Messina, Manos Panayiotakis, Stephan Lewandowski, Vadim Rakochi, Charris Efthimiou, Aleksandra Machura, Gražina Daunoravičienė, Judita Žukienė, Rimantas Janeliauskas), o kitus – praktiniu (Martiņš Viļums, Audronė Žiūraitytė).

Tikimės, kad 19-asis *Muzikos komponavimo principų* tomas sulauks skaitytojų dėmesio ir bus įdomus kiekvienam besidominčiam šiuolaikinėmis orkestro problemomis. Redakcinė kolegija tikisi skaitytojų dėmesio tiek čia, Lietuvoje, tiek užsienyje. Būsime dėkingi už visas pastabas ir atsiliepimus apie leidinį. Organizatorių vardu dėkojame visiems rėmėjams ir rengėjams.

Prof. dr. Rimantas Janeliauskas

Foreword

This collection of scholarly articles is a periodical aimed at raising, researching and comprehending fundamental questions of music composing. The 19th volume of *Principles of Music Composing* is focused on the subject of orchestra in contemporary contexts. Furthermore, it recalls creative contribution of the talented Lithuanian composer Eduardas Balsys thus commemorating 100 anniversary of his birth. Authors from Lithuania, Ukraine, Poland, Germany, Austria, Italy, Greece, UK, USA have contributed to this publication.

Selection of articles relies on the three basic criteria: (a) only papers of the highest quality show up in the journal; (b) individual topics must correspond to the overall subject of the particular issue; (c) authors address a dedication of a volume. At least two of the listed criteria have to be met in order to qualify for publication.

The articles of the collection are divided into four subthemes.

Subtheme I: Theoretical, Technological and Phenomenological Aspects of Orchestra as a Concept.

The changed contexts has significantly affected the usual concept of orchestra established in the 18th and 19th centuries. Roger Redgate discusses several aspects related to this change: (a) new composing techniques, (b) conceptions as well as (c) notation issues. Moreover, social and cultural factors of orchestral design are also taken into consideration. New contexts encouraged Marius Baranauskas to structurize the elements of a modern orchestra, to conceptualize the basic orchestral unit, while a detailed theoretical study allowed to observe the deep structural levels and to revise the concept of an orchestra itself. Dina Lentsner analyzes the multidisciplinary system of a particular work (*Nordic Light* by Ēriks Ešenvalds), in which an orchestra functions among several other components – choir, narrator, audience. All of these multifaceted components form an overall symphonic multimedia.

Subtheme II: Technological Solutions of Contemporary Orchestra in Relation to Orchestral Tradition.

The relation between modern and traditional is always ambiguous, what is apparently reflected in the following papers. For example, Marcello Messina describes the contradiction between modern orchestral solutions related to new sound sources and objects (wheelbarrows, digger buckets, etc.) and the stereotypical expectations of orchestral music lovers as the disquieting presences of concert halls. The author presents

a constructive consideration regarding this controversy by analyzing the practice of orchestral and chamber music of Northern England. Manos Panayiotakis's study of Edgard Varèse's works representatively reveals the aforementioned ambiguity. Particular orchestral techniques invoked by Varèse allude to the procedures employed in electronic music making thus having predicted the emergence of new musical era. On the other hand, as noted by Stephan Lewandowski, composer can discover compelling artistic solutions within the framework of the traditional symphonic genre (referring to the *Fifth Symphony* by Wilfried Krätzschmar) that are satisfactory for the contemporary practice of orchestral composition. Another point of view is presented by Mārtiņš Viļums, who proposes the original principle of micro-sonorous heterophony illustrated by his work *Tvyjōraan* for chamber orchestra. The composer does not seem to verbalize the relationship between heterophonic synthesis and the orchestral tradition though.

Subtheme III: The Integrity of Style and Orchestral Techniques. Orchestral techniques often correlate with the peculiarities of the individual composer's style and, in this way, they converge into an integral compositional product. According to Vadim Rakochi, features of *concerto* genre, especially those revealed in Gustav Mahler's *Nachtmusiken*, becomes a key attribute of Mahler's orchestral style, which determines the phenomenon of the soloists' orchestra. After studying the instrumentation of M. K. Čiurlionis' symphonic poem *Miške* (bass and melodic lines), Charris Efthimiou noticed a remarkable feature of the composer's style, namely, the colorization, which was achieved by constantly varying (and not repeating) timbres. This makes sense as the composer, moreover, was a brilliant painter. According to Aleksandra Machura, Rafał Augustyn offers an original approach to the *concerto* genre in his work *Tam/Tu* for violin solo, voices and instruments. By replacing the string section with a choir, he exposes the conflict between the solo and the ensemble in a unique way highlighting their timbral contrast.

Subtheme IV: The Oeuvre by Eduardas Balsys: Contexts and (Re)Interpretations. This topic is dedicated to the various aspects of the composer's work. Providing a wide context of the Lithuanian culture in the 1960s and the circumstances of Lithuanian composers' acquaintanceship with the dodecaphonic technique, Gražina Daunoravičienė characterises compositional technic of E. Balsys as free treatment of basic structures in an atonal environment defying strict constraints of dodecaphonic technique. Judita Žukienė highlights the uniqueness of the Concerto for violin in the context of Balsys's works and summarizes it as a result of his creative evolution and one more signal of a turn towards neoclassicism. Audronė Žiūraitytė reviews and critically considers all the productions of E. Balsys's ballet *Eglė the Queen of Grass Snakes*. The author connects the variety of ballet interpretations with the tendencies of different times and personalities. Meanwhile, Rimantas Janeliauskas focuses on the orchestral archetypes, the origins of which can be traced in archaic music (e.g., Lithuanian *sutartinės*). Throughout the history, these so-called timbre-textural archetypes have gained different forms and metamorphosed into the deep subsystem of the modern orchestra. The proposed unique methodology helps not only to decipher the code of the composer's orchestral mastery, but also to reveal his nationalistic aspirations.

The main chapters are followed by a **supplement**, in which Martin Vishnick shares his subjective experience as a member of the London Improvisers Orchestra (LIO). The author reveals the role of the personalities taking part in the orchestra (both improvising and "conducting" the improvisation) in order to instantly create a stylistically integral musical phenomenon.

We would like to conclude this brief introduction with an observation that the papers in this issue can be differentiated into two main categories. Even though no clear boundaries can be set, we can discern the articles that outstand in their theoretical value (authors: Roger Redgate, Marius Baranauskas, Dina Lentsner, Marcello Messina, Manos Panayiotakis, Stephan Lewandowski, Vadim Rakochi, Charris Efthimiou, Aleksandra Machura, Gražina Daunoravičienė, Judita Žukienė, Rimantas Janeliauskas) and the ones that shine with their practical (artistic) insights (authors: Mārtiņš Viļums, Audronė Žiūraitytė).

We hope that the 19th volume of *Principles of Music Composing* will attract attention around the world of those who are interested in contemporary orchestral music. All comments and criticism are welcome. On behalf of the editors, I thank all who contributed to the preparation and publication of this issue.

Prof. Dr. Rimantas Janeliauskas
Translated by Aistė Vaitkevičiūtė